

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

ОСАДЧУК ОКСАНА ПАВЛІВНА

УДК 658.56:637.1

**ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ НА
ПІДПРИЄМСТВАХ МОЛОЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ**

Спеціальність: 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Національному університеті харчових технологій
Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент
Стахурська Світлана Антонівна,
Національний університет харчових технологій
Міністерства освіти і науки України,
доцент кафедри менеджменту

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Крисанов Дмитро Федосович,
Інститут економіки та прогнозування
Національної академії наук України, провідний
науковий співробітник відділу форм і методів
господарювання в агропродовольчому комплексі

кандидат економічних наук,
Безродна Стелла Миколаївна,
ДВНЗ Буковинський державний фінансово-
економічний університет Міністерства освіти і
науки України, асистент кафедри економіки
підприємств

Захист дисертації відбудеться 03 липня 2015 р. о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.058.01 у Національному університеті харчових технологій за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 68, учбовий корпус А, аудиторія 311.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету харчових технологій за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 68.

Автореферат розісланий 02 червня 2015 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
доктор економічних наук, професор

О.М. Пстухова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В сучасних умовах розвитку міжнародно-торгівельного співробітництва особливо важливого значення набувають процеси стандартизації. Одним із найбільш поширених та всесвітньо визнаних інноваційних інструментів, що свідчить про стандартизованість виробничо-господарської діяльності підприємства у сфері якості, є система управління якістю, розроблена відповідно до чинних вимог міжнародних стандартів ISO.

У промислово-розвинених країнах на багатьох підприємствах та компаніях впровадження сучасних систем управління якістю є обов'язковою законодавчо визначеною вимогою, що сприяє виготовленню високоякісної та безпечної для життя і здоров'я людини харчової продукції. Впровадження сучасних систем управління якістю дозволяє підприємству не лише регламентувати свою діяльність відповідно до численних законодавчих вимог, а й сприяє підвищенню рівня конкурентоспроможності і прибутковості підприємства, забезпечує створення позитивного іміджу та дає змогу зайняти стійкі ринкові позиції як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках.

Особливо важливого значення та актуальності набувають питання формування та впровадження систем управління якістю на підприємствах молочної промисловості України. Головною рушійною силою впровадження сучасних систем управління якістю на вітчизняних молокопереробних підприємствах є комплексність їхньої дії, що дозволяє одночасно підвищити рівень якості і безпечності готової продукції, оптимізувати витрати при переробці молока, зменшити собівартість молочної продукції, підвищити імідж підприємства, забезпечити довгостроковий розвиток в умовах невизначеності.

Вагомий внесок у дослідження питань, пов'язаних з особливостями управління якістю на підприємствах молочної промисловості України, здійснили сучасні науковці, зокрема Д.Ф. Крисанов, Л.С. Школьник, В.М. Новиков, І.Г. Власенко, розглядаючи ключові аспекти щодо виробництва якісної та безпечної харчової продукції; Т.Л. Мостенська, М.М. Ільчук, П.Т. Саблук, Л.Г. Ліпич, І.В. Федулова, досліджуючи стан та проблеми розвитку молокопереробної галузі; Р.І. Буряк, А.М. Должанський, О.І. Момот, Ж.К. Сіднева, С.М. Безродна, А.В. Вакуленко, Е.М. Векслер, узагальнюючи та розвиваючи теоретичні підходи щодо управління якістю.

Незважаючи на значну кількість наукових праць та масштабність проблем, які піднімають науковці, недостатньо вирішеними залишаються питання формування та впровадження систем управління якістю і безпечністю продукції на підприємствах молокопереробної галузі, а також адаптації їх до сучасних умов виробництва. Значної уваги потребують також питання оцінювання ефективності функціонування системи управління якістю та забезпечення її сталого розвитку в довгостроковій перспективі. Все це обумовило вибір теми дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана в межах науково-дослідної теми Національного університету харчових технологій: «Управління підприємствами в умовах

забезпечення продовольчої безпеки» (номер державної реєстрації 0112U004638), де особисто автором досліджено особливості формування та розвитку системи управління якістю в контексті теорії життєвого циклу, розроблено методичний підхід щодо оцінювання стану формування та розвитку системи управління якістю, обґрунтовано пріоритетні напрямки удосконалення формування системи управління якістю та забезпечення її становлення на якісно-новому рівні розвитку.

Мета і завдання дослідження. Головною метою дисертаційної роботи є розроблення методичних підходів та практичних рекомендацій щодо формування та подальшого розвитку систем управління якістю на підприємствах молочної промисловості. Досягнення визначеної в роботі мети зумовило постановку та вирішення наступних завдань:

- досліджено економічну сутність категорії «якість» та на основі узагальнення теоретичних підходів визначено головні аспекти її трактування;
- визначено основні структурні елементи системи управління якістю на основі застосування системного підходу до процесу її формування;
- проаналізовано сучасні світові тенденції впровадження систем управління якістю, створених відповідно до вимог міжнародних стандартів ISO 9001, ISO 22000, ISO 14001, а також досліджено динаміку їх впровадження в практичну діяльність вітчизняних підприємств молочної промисловості;
- досліджено та удосконалено категорійно-понятійний апарат управління якістю;
- запропоновано методичний підхід щодо оцінювання стану формування та розвитку системи управління якістю, за допомогою якого визначено стан формування та стадію еволюційного розвитку систем управління якістю, що впроваджені (або впроваджуються) на вітчизняних підприємствах молочної промисловості;
- розроблено рекомендації щодо удосконалення формування та забезпечення подальшого розвитку систем управління якістю з урахуванням стадії їх життєвого циклу.

Об'єктом дослідження є сукупність процесів, які здійснюються задля формування системи управління якістю та забезпечення її подальшого розвитку на підприємствах молочної промисловості.

Предметом дослідження виступають теоретичні, методичні та практичні аспекти управління якістю, що реалізуються при формуванні системи управління якістю на підприємствах молочної промисловості.

Методи дослідження. У процесі написання роботи використовувались наступні загальнонаукові методи: *аналізу та синтезу* – для виокремлення основних складових елементів системи управління якістю; *порівняння* – для зіставлення фактичних даних щодо впровадження сучасних систем управління якістю на підприємствах; *абстракції* – при визначенні сукупності критеріїв оцінювання стану формування основних складових елементів системи управління якістю; *монографічний* – при визначенні сукупності конкурентних переваг при впровадженні сучасних систем управління якістю; *системний* – з

метою дослідження формування системи управління якістю як цілісної множини структурних елементів; *економіко-статистичний* – при виокремленні сукупності оціночних критеріїв та структурних елементів, що здійснюють найбільш вагомий вплив на формування та розвиток системи управління якістю; *абстрактно-логічний* – для теоретичного узагальнення отриманих результатів та формування висновків; *графічний* – для наочного відображення стану еволюційного розвитку досліджуваних систем управління якістю; *експертних оцінок* – для вивчення думок експертів щодо формування та розвитку системи управління якістю.

Інформаційним забезпеченням дисертаційної роботи стали чинні Закони України, інформаційні ресурси Державної служби статистики України, офіційні матеріали Державної ветеринарної та фітосанітарної служби України, дані асоціації «Український клуб аграрного бізнесу», державні та міжнародні стандарти якості, монографічна та довідкова література, наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених з проблем управління якістю, документація на впроваджені системи управління якістю молокопереробних підприємств Київщини, власні дослідження, а також інформаційні ресурси мережі Internet.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розвитку теоретичних положень та обґрунтуванні практичних рекомендацій щодо формування системи управління якістю на підприємствах молочної промисловості. В процесі дослідження отримані наступні найбільш істотні результати, що відрізняються науковою новизною:

вперше:

- запропоновано методичний підхід, який базується на поєднанні експертного оцінювання та адаптованої методики Поллі-Кука щодо встановлення стадії життєвого циклу системи управління якістю, який дозволяє визначити стадію еволюційного розвитку системи управління якістю;

удосконалено:

- методичний підхід до формування системи управління якістю на основі диференціації основних структурних елементів, формування та видозміна функціонування яких дозволяє створити на підприємстві сучасну систему управління якістю;

- понятійно-категорійний апарат управління якістю в частині визначення поняття «життєвий цикл системи управління якістю» як сукупності етапів закономірного розвитку системи, що, послідовно змінюючись в часі, створюють закінчене коло розвитку та характеризуються комплексом організаційних змін щодо формування та удосконалення ступеня функціонування внутрішніх підсистем підприємства, які в процесі взаємодії створюють основний механізм управління якістю;

- теоретичний підхід до моделювання життєвого циклу системи управління якістю із врахуванням послідовності зміни основних еволюційних стадій її розвитку, а саме: розроблення, впровадження, розвиток, зрілість та сталість;

набули подальшого розвитку:

- теорія управління якістю в частині визначення сутності категорії «якість» за рахунок виділення її головних аспектів шляхом узагальнення основних теоретичних підходів;
- теоретичний підхід до обґрунтування тенденцій світового поширення систем управління якістю, створених відповідно до вимог міжнародних стандартів ISO 9001, ISO 22000, ISO 14001, які викликані можливістю отримання додаткових конкурентних переваг при їх впровадженні;
- управлінський підхід до розроблення рекомендацій щодо удосконалення формування і поліпшення функціонування основних складових елементів досліджуваних систем управління якістю та забезпечення її подальшого становлення на якісно-новому рівні розвитку.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх широкого застосування у виробничо-господарській діяльності як молокопереробних підприємств, так і інших підприємств харчової промисловості з метою оцінювання формування та еволюційного розвитку систем управління якістю, виявлення «вузьких місць» в процесі їх функціонування, розроблення пріоритетних напрямів їх подальшого удосконалення.

Основні положення, висновки та рекомендації, викладені в дисертаційній роботі, використані спеціалістами департаменту агропромислового розвитку Київської обласної державної адміністрації для забезпечення ефективної виробничо-господарської діяльності підприємств агропромислового комплексу, а особливо для підприємств молокопереробної галузі (довідка № 02-04.2-1/2827 від 22.12.2014р.). Результати досліджень, що мають прикладний характер, прийняті до впровадження підприємствами молочної промисловості, а саме: ПрАТ «Кагма» (довідка № 425/1 від 19.12.2014р.), ТОВ «ЛІВК-Мілк» (№ 121/2 від 18.12.2014 р.).

Окремі теоретичні положення дисертаційної роботи використано в навчальному процесі Національного університету харчових технологій при викладанні дисциплін: «Управління якістю на підприємствах», «Організація виробництва і планування діяльності підприємств», «Економіка підприємства», «Управління якістю та міжнародні стандарти якості» (акт від 12.12. 2014 р.)

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаною працею, що являє собою завершене наукове дослідження. У роботі викладено авторський підхід щодо формування та розвитку системи управління якістю в контексті теорії життєвого циклу, оцінювання формування та еволюційного розвитку систем управління якістю на підприємствах молочної промисловості, визначення основних пріоритетних напрямків їх подальшого удосконалення. Основні положення, висновки та рекомендації, викладені в дисертаційній роботі та виносяться на захист, одержані автором особисто.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення та практичні результати дисертаційної роботи доповідались і обговорювались на Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми і перспективи

інноваційного розвитку економіки України» (м. Дніпропетровськ, 2012р.), VI-й міжвузівській науково-практичній конференції студентів, молодих вчених та спеціалістів «Сучасний менеджмент: проблеми теорії та практики» (м. Кривий Ріг, 2012 р.), 76-й, 77-й, 78-й, 80-й наукових конференціях молодих учених, аспірантів і студентів «Наукові здобутки молоді – вирішенню проблем харчування людства у XXI столітті» (м. Київ, 2010, 2011, 2012, 2014 рр.), VI-й, VII-й Міжнародних науково-практичних конференціях «Проблеми економіки підприємств в сучасних умовах» (м. Київ, 2010, 2011 рр.), III-й, IV-й, V-й Всеукраїнських науково-практичних конференціях студентів, аспірантів та молодих учених «Участь молоді у розвитку економіки та суспільства України» (м. Київ, 2012, 2013, 2014 рр.), X-й (Ювілейній) міжнародній науково-практичній конференції, присвяченій 130-річчю НУХТ «Проблеми економіки підприємств в сучасних умовах» (м. Київ, 2014 р.).

Публікації. Основні положення та результати дисертаційної роботи викладено у 6 статтях, опублікованих у вітчизняних наукових фахових виданнях (3,45 д.а.), 1 статті – у наукових періодичних виданнях інших держав (0,45 д.а.) та 14 тезах доповідей у матеріалах конференцій (1,43 д.а.).

Структура та обсяг дисертаційної роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Обсяг основного тексту роботи становить 190 сторінок. Матеріали дисертації містять 31 таблицю та 18 рисунків, 14 додатків, список використаних джерел із 175 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми; сформульовано мету і завдання, предмет та об'єкт дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів; представлено відомості щодо апробації основних результатів дисертаційної роботи.

У першому розділі **«Теоретичні основи формування системи управління якістю на підприємстві»** досліджено сутність поняття «якість» як соціально-економічної категорії, значення якої змінювалося і уточнювалося з розвитком суспільства та становленням економіки як самостійної науки. Широке застосування категорії «якість» в різних сферах суспільної діяльності та значний науковий інтерес щодо визначення її сутності сприяли появі значної кількості трактувань, що всебічно розкривають її зміст та значення. З огляду на це, виявлення та дослідження головного ідейного змісту поняття «якість» здійснювалося на основі визначення її основних аспектів шляхом узагальнення теоретичних формулювань, представлених всесвітньовідомими філософами, основоположниками теорії управління якістю, вітчизняними науковцями та прописаних у нормативно-правових документах. Дослідження сутності категорії «якість» з позиції різних наукових підходів дало змогу виявити наступні характерні аспекти: відповідність встановленим вимогам (Ф. Кросбі, Г. Тагуті); задоволення споживчих потреб (В. Шухарт, Е. Демінг, Дж. Джуран, К. Ісікава, А. Фейгенбаум); ефективність виробничих процесів (Дж. Харрінгтон); сукупність властивостей, що необхідні для задоволення

явних та передбачуваних потреб (А.П. Ферапонтов, В.Ю. Огвоздін, Г.Г. Азгальдов, А.В. Глічев); ступінь відповідності вимогам (А. І. Момот, А.В. Квитко, О.В. Жадан, А.В. Кретьова, Г.М. Сичов); співвідношення між витратами та потребами (С.Ю. Кричевський, Л.Я. Шухгальтер); безпечність для здоров'я та життя людини; відповідність вимогам нормативно-правових документів. Сукупність визначених аспектів відображає головні ідейні напрями, які стали основою для формування сутності поняття «якість» і в сучасних умовах господарювання визначають її соціально-економічний зміст.

В сучасних умовах застосування накопиченого досвіду у сфері управління якістю відбувається за рахунок впровадження в практичну діяльність підприємств сучасних принципів управління якістю, які були сформульовані міжнародною організацією ISO. Детальний аналіз основних принципів управління якістю, які прописані у міжнародних стандартах ISO серії 9000, дозволив визначити їх вагомий вплив на забезпечення ефективності виробничо-господарської діяльності підприємства за рахунок їх комплексної реалізації, що можлива лише в рамках сформованої системи управління якістю. Таким чином постає необхідність у дослідженні особливостей формування та впровадження системи управління якістю. Розгляд даного питання в дисертаційній роботі здійснювався на основі застосування системної методології, відповідно до якої формування системи управління якістю здійснювалося в двох напрямках: докорінній зміні певних аспектів ведення господарської діяльності та функціонування окремих підсистем управління підприємством; та формуванні принципово нових підсистем, наявність яких обов'язково визначена вимогами міжнародних стандартів ISO. Перший напрям передбачає здійснення функціональних змін шляхом модифікації та переорієнтації (з врахуванням пріоритетності процесів управління якістю) наступних підсистем: організації, планування, контролю, мотивації, виробничої підсистеми, корпоративної культури та відносин з постачальниками. Другий напрям є особливо важливим та визначальним, оскільки охоплює формування принципово нових підсистем, а саме: навчання персоналу у сфері якості, документування системи управління якістю та оцінювання функціонування системи управління якістю. Видозмінена та злагоджена робота вказаних підсистем (структурних елементів) дозволяє створити на підприємстві ефективно діючу систему управління якістю (рис.1).

Рис. 1. Основні складові елементи системи управління якістю

Формування системи управління якістю та її подальше належне функціонування забезпечується сукупністю процесів, що протікають в рамках кожного її структурного елемента. З огляду на це дослідження формування системи управління якістю здійснювалося не лише в рамках системної методології, а й на основі застосування процесного підходу. На основі аналізу та узагальнення наукових підходів щодо формування системи управління якістю, визначено сукупність основних видів робіт, реалізацію яких доцільно здійснювати в наступній послідовності: аналіз факторів зовнішнього середовища; аналіз внутрішнього середовища; оцінка виробничо-господарської діяльності підприємства; прийняття рішення щодо розроблення та впровадження системи управління якістю; розроблення системи управління якістю власними силами або за рахунок залучення сторонніх організацій; підготовка кваліфікованого персоналу з питань управління якістю; аналіз структури управління підприємством; визначення структури системи управління якістю; виділення процесів, охоплених системою управління якістю; документування системи управління якістю; ідентифікація, встановлення взаємозв'язків між визначеними процесами; визначення переліку показників та характеристик результативності, ефективності і якості виробничих процесів, а також їх результатів; розроблення системи моніторингу якості виробничої діяльності підприємства (виявлення невідповідностей, коригуючі дії); проведення внутрішніх аудитів; сертифікація системи управління якістю. Комплексна реалізація системного та процесного підходів дозволить сформувати на підприємстві сучасну систему управління якістю.

Найбільш поширеними для застосування на підприємствах харчової промисловості є системи управління якістю, розроблені у відповідності з вимогами міжнародних стандартів ISO 9001:2009, ISO 22000:2007 та ISO 14001:2006. В роботі визначено основні характерні відмінності даних систем. Система управління, створена відповідно до стандарту ISO 9001:2009, є універсальною, оскільки може бути впроваджена в будь-якій організації, незалежно від сфери її діяльності та розмірів. Дана система використовується для координування та поліпшення діяльності організації у сфері якості за рахунок охоплення всіх стадій життєвого циклу продукту. Система управління, що відповідає вимогам стандарту ISO 22000:2007, використовується для управління та здійснення скоординованої діяльності організації щодо забезпечення безпеки харчової продукції, ґрунтується на основі визначення критичних точок контролю на всіх стадіях життєвого циклу продукту, особливо під час виробничого процесу. Система управління, створена згідно стандарту ISO 14001:2006, впроваджується з метою зменшення промислового впливу організації на стан навколишнього природного середовища.

У другому розділі «**Аналіз впровадження сучасних систем управління якістю**» досліджено динаміку світового впровадження систем управління якістю, розроблених відповідно до вимог стандартів ISO 9001, ISO 22000 та ISO 14001, оскільки вони є найбільш пріоритетними до впровадження на підприємствах харчової промисловості (табл. 1).

Таблиця 1

Кількість впроваджених систем управління, сертифікованих відповідно до вимог міжнародних стандартів ISO

Система управління	2008	2009	2010	2011	2012	2013
ISO 9001	980322	1063751	1118510	1079228	1096987	1129446
ISO 22000	8185	13838	18580	19351	23278	26847
ISO 14001	188574	222974	251548	261926	284654	301647

Дані табл. 1 свідчать про стійкі тенденції зростання впровадження систем управління якістю. Найменшу частку в загальному обсязі світового впровадження сучасних систем управління якістю складають системи управління безпечністю харчових продуктів (1,8%), що пояснюється специфічністю їх застосування і можливістю впровадження лише на підприємствах, які є частиною харчового ланцюга.

Аналізуючи динаміку світового впровадження сучасних систем управління якістю, слід відмітити значні тенденції поширення систем управління якістю, що створені відповідно до ISO 9001 в країнах Європи (43%) і Східної Азії та Тихоокеанського регіону (41%). Щодо систем екологічного менеджменту (ISO 14001), то, за результатами 2013 року, найбільша їх кількість була впроваджена в країнах Близького Сходу (50%) і Східної Азії та Тихоокеанського регіону (25%). Згідно офіційних даних міжнародної організації ISO за 2013 рік, впровадження систем управління безпечністю харчових продуктів було сконцентровано в країнах Європи (36%), Східної Азії та Тихоокеанського регіону (47%), при цьому досить повільними темпами відбувалося впровадження даних систем в країнах Північної Америки (1%).

В Україні сертифікація систем управління здійснюється в системі сертифікації УкрСЕПРО. За даними офіційного моніторингу системи УкрСЕПРО у 2013 році впроваджено та сертифіковано близько 1300 систем управління якістю (ISO 9001), понад 170 систем управління безпечністю харчових продуктів (ISO 22000) та 196 систем екологічного менеджменту (ISO 14001). Найбільш пріоритетним промисловим напрямом впровадження даних систем управління є харчова індустрія.

Впровадження сучасних систем управління якістю на вітчизняних підприємствах молокопереробної галузі відбувається досить повільними темпами, зокрема за 2008-2013 рр. із 414 підприємств-виробників молока та молочної продукції систему управління якістю згідно ISO 9001 впровадили – 58, систему управління безпечністю харчових продуктів – 67 та систему екологічного менеджменту – 3. Це пояснюється рядом причин, зокрема: значними фінансовими та трудовими витратами під час впровадження та сертифікації систем управління якістю, недостатньою підтримкою та стимулюванням з боку держави; недостатньою поінформованістю про переваги застосування сучасних систем управління якістю; відсутністю кваліфікованих кадрів.

З метою виявлення особливостей формування та впровадження сучасних систем управління якістю на підприємствах молочної промисловості досліджено стан управління якістю на прикладі типових молокопереробних підприємств Київщини, а саме: ТОВ «Білоцерківський молочний комбінат», ПАТ «Яготинський маслозавод», ПрАТ «Кагма» та ПрАТ «Обухівський молокозавод». Під час аналізу виявлено, що процеси управління якістю на ТОВ «Білоцерківський молочний комбінат» здійснюються на досить високому рівні, чому сприяють: закритий тип виробничих процесів, оснащення підприємства сучасним інноваційним обладнанням та впроваджена інтегрована система управління якістю і безпечністю харчових продуктів (на основі ДСТУ ISO 9001:2009 та ДСТУ ISO 22000:2007). Процеси управління якістю на ПАТ «Яготинський маслозавод» здійснюються у відповідності із чинними вимогами національного законодавства та міжнародних стандартів ISO серії 9000, про що свідчить розроблена та сертифікована система управління якістю (ДСТУ ISO 9001:2009). Впровадження даної системи управління дозволило підприємству покращити діяльність у сфері якості, оптимізувати виробничі процеси та підвищити рівень конкурентоспроможності продукції. Усвідомлюючи важливість впровадження сучасних систем управління якістю та їх позитивний вплив на діяльність підприємства, керівництво ПАТ «Яготинський маслозавод» у 2012 р. прийняло рішення про впровадження системи управління безпечністю харчових продуктів. Управління якістю на ПрАТ «Кагма» здійснюється в рамках впровадженої у 2005 р. системи управління якістю (ДСТУ ISO 9001:2009). На підприємстві розроблена необхідна документація, систематично проводиться вимірювання, контроль та аналіз процесів, що охоплені системою управління якістю, основні функції щодо забезпечення належного функціонування системи управління якістю та її поліпшення покладено на відповідального уповноваженого менеджера. В сучасних умовах розвитку управління якістю на ПрАТ «Обухівський молокозавод» здійснюється на основі набутого досвіду радянських часів, незважаючи на те, що в 2010 році на підприємстві розпочато роботи по формуванню системи управління безпечністю харчових продуктів.

У третьому розділі **«Удосконалення теоретико-методичних та практичних підходів щодо формування системи управління якістю»** запропоновано розглядати процеси формування системи управління якістю та забезпечення її подальшого розвитку в контексті теорії життєвого циклу. На базі дослідження численних наукових підходів та концепцій щодо застосування теорії життєвого циклу визначено основні об'єкти, що досліджуються в рамках даної теорії, серед яких: життєвий цикл галузі, життєвий цикл підприємства та життєвий цикл товару. До сукупності об'єктів дослідження слід додати і ще один досить важливий об'єкт, розвиток якого в сучасній економічній літературі є малодослідженим – життєвий цикл системи управління якістю. З огляду на те, що в сучасних наукових джерелах не представлено трактування сутності поняття «життєвий цикл системи управління якістю», в роботі проаналізовано наукові погляди щодо визначення близького за значенням поняття «життєвий

цикл організації», на основі чого визначено головні аспекти, які, в свою чергу, є справедливими для означення еволюційного розвитку системи управління якістю. Запропоновано авторське визначення поняття «життєвого циклу системи управління якістю» як сукупності етапів закономірного розвитку системи, що послідовно змінюючись в часі створюють закінчене коло розвитку та характеризуються комплексом організаційних змін щодо формування та удосконалення ступеня функціонування внутрішніх підсистем підприємства, які в процесі взаємодії створюють основний механізм управління якістю. Для наочного відображення еволюційного розвитку системи управління якістю запропоновано підхід до моделювання життєвого циклу системи управління якістю, що відображає процес послідовної зміни наступних стадій: розроблення, впровадження, розвиток, зрілість та сталість. Стадія «розроблення» розпочинається в момент прийняття вищим керівництвом рішення про створення системи управління якістю і передбачає формування політики та настанови з якості, визначення цілей у сфері якості. На стадії «впровадження» проводяться роботи щодо формування повного пакету документації, здійснюється визначення та розподіл функцій у сфері якості, створюється відділ з якості, розподіл робіт носить вертикальний характер. Стадія «розвиток» вирізняється горизонтальним розподілом завдань, стратегічним характером планування робіт у сфері якості, удосконаленням міжфункціональних зв'язків, удосконаленням мотиваційного механізму, розгалуженою системою комунікацій. На стадії «зрілість» відбувається оптимізація процесів управління якістю, підвищується функціонування підсистеми контролю, удосконалюється та урізноманітнюється система мотиваційних стимулів. Для даного етапу розвитку характерним є проходження процедури сертифікації. Заключним еволюційним етапом розвитку системи управління якістю є стадія «сталість». На даній стадії філософія управління якістю набуває загальноорганізаційного характеру та стає центральною ідеєю корпоративного управління. Подальший розвиток системи управління якістю, яка перебуває на останній стадії свого життєвого циклу, не закінчується, а може продовжитися на якісно-новому рівні, що стане початком нового еволюційного циклу. Перехід на новий виток розвитку можливий лише за умови впровадження інтегрованої системи управління якістю.

З метою визначення стану системи управління якістю та встановлення стадії її еволюційного розвитку запропоновано методичний підхід щодо формування підсистеми оцінювання. Для забезпечення належно функціонування системи управління якістю та її розвитку в довгостроковій перспективі, міжнародними стандартами ISO регламентовано обов'язковість постійного здійснення процедур моніторингу, вимірювання, аналізування та поліпшення. Але при цьому в міжнародних стандартах не зазначено чітких вимог щодо застосування певних методів та моделей до реалізації даних процедур. З огляду на це запропоновано методичний підхід щодо створення підсистеми оцінювання формування, стану та розвитку досліджуваного об'єкта. Застосування даного підходу дозволяє дослідити системи управління якістю за

рахунок оцінювання стану її складових елементів, а також визначити еволюційну стадію розвитку даної системи, що дозволить в подальшому розробити систему заходів щодо удосконалення та подальшого еволюційного розвитку досліджуваного об'єкта на якісно-новому рівні. Запропонований підхід базується на комплексному поєднанні двох різних методик, а саме: експертного оцінювання – для визначення стану формування системи управління якістю; і адаптованої методики Поллі-Кука – для встановлення стадії життєвого циклу системи управління якістю. Використовуючи метод експертного оцінювання сформовано сукупність оціночних критеріїв, які всебічно відображають стан формування та розвиток кожного структурного елемента досліджуваного об'єкта, визначено стан основних структурних складових, а також, на основі отриманих результатів, розраховано інтегральний показник стану системи управління якістю. Для розрахунку інтегрального показника використано наступну формулу:

$$I_{\text{суя}} = \sum_{k=1}^p M_k * W_k \quad (1)$$

де $I_{\text{суя}}$ – інтегральний показник стану системи управління якістю;

M_k – зважена оцінка k-елемента системи управління якістю;

W_k – коефіцієнт вагомості k-елемента системи управління якістю.

Використання методики експертного оцінювання дало змогу оцінити стан формування кожної складової та відповідно загальний стан системи управління якістю, але при цьому застосування даної методики не дозволяє виявити еволюційні зміни процесу формування досліджуваного об'єкта, на основі яких в подальшому можна розробити систему заходів щодо удосконалення функціонування та забезпечення його подальшого розвитку на якісно-новому етапі життєвого циклу. З цією метою застосовано метод Поллі-Кука з адаптацією його до визначеного напрямку дослідження. Основні положення адаптованої методики Поллі-Кука пропонується представити в наступному вигляді:

- 1) до стадії «розроблення» належить система управління якістю, значення інтегрального показника стану якої менше 40,00 ($I_{\min}$);
- 2) на стадії «впровадження» знаходиться система управління якістю, значення інтегрального показника якої знаходиться в межах ($I_{\min}$; $\overline{\mu}_k - 3\sigma_1$);
- 3) на стадії «розвиток» перебуває система управління якістю, значення інтегрального показника якої знаходиться в межах ($\overline{\mu}_k - 3\sigma_1$; $\overline{\mu}_k$);
- 4) до стадії «зрілість» належить система управління якістю, значення інтегрального показника якої знаходяться в межах ($\overline{\mu}_k$; $\overline{\mu}_k + 3\sigma_2$);
- 5) до стадії «становлення» відноситься система управління якістю, значення інтегрального показника якої знаходяться в межах ($\overline{\mu}_k + 3\sigma_2$; $\mu_{k \max}$).

Процедуру оцінювання стану формування та розвитку системи управління якістю представлено на рис. 2.

Рис. 2. Процес оцінювання стану формування та розвитку системи управління якістю

Запропонований методичний підхід використано для оцінювання стану формування та розвитку систем управління якістю, що впроваджені (або впроваджуються) на досліджуваних підприємствах. На основі отриманих результатів встановлено, що система управління якістю, що створюється на ПрАТ «Обухівський молокозавод» знаходиться на стадії «впровадження», а сертифікована система управління якістю відповідно до ISO 9001 ПрАТ «Кагма» перебуває на стадії «зрілість». Стан еволюційного розвитку системи управління якістю, що впроваджена на ПАТ «Яготинський маслозавод» відображено на II рівні моделі життєвого циклу, оскільки на даному підприємстві розпочато роботи по впровадженню інтегрованої системи управління якістю, стан розвитку якої відповідає стадії «розвиток». На II рівні еволюційного розвитку також представлено інтегровану систему управління якістю та безпечністю харчових продуктів ТОВ «Білоцерківський молочний комбінат», стан розвитку якої відповідає стадії «зрілість» (табл. 2).

Таблиця 2

Визначення стадії життєвого циклу систем управління якістю

	Стадії життєвого циклу системи управління якістю				
	Розроблення ($< I_{\min}$)	Впровадження ($I_{\min}; \bar{\mu}_k - 3\sigma_1$)	Розвиток ($\bar{\mu}_k - 3\sigma_1; \bar{\mu}_k$)	Зрілість ($\bar{\mu}_k; \bar{\mu}_k + 3\sigma_2$)	Сталість ($\bar{\mu}_k + 3\sigma_2; \mu_{k \max}$)
I рівень	$< 40,0$	40,0...65,74	65,75...69,22	69,23...77,78	77,79...85,7
	—	—	—	ПрАТ «Кагма» ($I_{\text{суя}} = 77,3$)	—
	—	ПрАТ «Обухівський молокозавод» ($I_{\text{суя}} = 64,7$)	—	—	—
II рівень	$< 40,0$	40,0...74,21	74,22...78,23	78,24...88,50	88,51...89,5
	—	—	—	ТОВ «Білоцерківський молочний комбінат» ($I_{\text{суя}} = 86,5$)	—
	—	—	ПАТ «Яготинський маслозавод» ($I_{\text{суя}} = 74,7$)	—	—

Враховуючи стан еволюційного розвитку досліджуваних систем управління якістю, для кожної з них запропоновано систему заходів щодо удосконалення основних структурних елементів та забезпечення її подальшого розвитку в рамках наступної стадії життєвого циклу.

ВИСНОВКИ

У дисертації вирішено важливе наукове завдання, яке полягає у теоретичному узагальненні наукових підходів та набутого практичного досвіду у сфері управління якістю, що дозволило удосконалити формування системи управління якістю в частині створення підсистеми оцінювання формування та розвитку системи управління якістю. За результатами дослідження сформульовано наступні висновки:

1. За результатами узагальнення різних наукових підходів щодо трактування сутності поняття «якість», визначено ключові аспекти даної

категорії, які в сучасних умовах господарювання, формують її соціально-економічний зміст, зокрема: у філософському сенсі – сукупність властивостей одного предмета, що відрізняє його від іншого; міра відмінності одного предмета від іншого, що проявлявся в процесі порівняння декількох предметів; у розумінні основоположників теорії управління якістю – відповідність встановленим вимогам; задоволення споживчих потреб; ефективність виробничих процесів; у розумінні вітчизняних науковців – сукупність властивостей, необхідних для задоволення явних та передбачуваних потреб; ступінь відповідності вимогам; співвідношення між витратами та потребами; у нормативно-правовому регламентуванні – сукупність властивостей, що здатні задовольнити вимоги споживачів; ступінь задоволення вимог; безпечність для здоров'я та життя людини; відповідність вимогам нормативно-правових документів.

2. Впровадження системи управління якістю на підприємстві здійснюється шляхом її взаємопроникнення та інтеграції у загальну систему управління підприємством за рахунок проведення комплексу організаційних змін, що охоплюють два напрями: зміну певних аспектів ведення господарської діяльності та переорієнтацію функціонування окремих підсистем управління з урахуванням пріоритетності процесів управління якістю; та створення сукупності принципово нових підсистем, наявність яких регламентована чинними вимогами міжнародних стандартів ISO. До переліку підсистем, функціонування яких певним чином видозмінюється при впровадженні системи управління якістю, належать: підсистема організації, планування, контролю, мотивації, виробнича підсистема, підсистеми корпоративної культури та відносин з постачальниками. Основними підсистемами, які обов'язково належить створити є: підсистема навчання персоналу у сфері якості, документування системи управління якістю та оцінювання функціонування системи управління якістю. Визначені підсистеми розглядаються як основні структурні елементи системи управління якістю. Загальний процес формування системи управління якістю слід розглядати як комплекс взаємопов'язаних процесів, одна частина яких спрямована на створення нових підсистем управління, а інша – на забезпечення функціонування існуючих підсистем з урахуванням пріоритетності процесів управління якістю.

3. За рахунок дослідження тенденцій світового впровадження сучасних систем управління якістю та динаміки поширення найбільш пріоритетних систем управління якістю (ISO 9001, ISO 22000, ISO14001) на вітчизняних підприємствах молокопереробної галузі, виявлено основні причини, що стримують інтеграцію сучасних інструментів управління якістю в практичну діяльність національних підприємств, серед яких: значні фінансові та трудові витрати на впровадження та сертифікацію систем управління якістю, недостатня підтримка та стимулювання з боку держави; недостатня поінформованість про переваги застосування сучасних систем управління якістю; відсутність кваліфікованих кадрів.

4. Формування системи управління якістю полягає в комплексній взаємодії

та взаємоузгодженому функціонуванні її основних структурних елементів, розвиток яких динамічно змінюється в часі. З огляду на це запропоновано розглядати питання формування системи управління якістю в контексті теорії життєвого циклу. Дослідивши різноманітні наукові підходи та концепції щодо застосування теорії життєвого циклу, визначено, що еволюційний розвиток системи управління якістю є новим та малодослідженим науковим напрямком. Запропоновано трактування поняття «життєвий цикл системи управління якістю» як сукупності етапів закономірного розвитку системи, що послідовно змінюючись в часі, створюють закінчене коло розвитку та характеризуються комплексом організаційних змін щодо формування та удосконалення ступеня функціонування внутрішніх підсистем підприємства, які в процесі взаємодії створюють основний механізм управління якістю. Для наочного відображення еволюційного розвитку системи управління якістю запропоновано теоретичний підхід до моделювання життєвого циклу системи управління якістю, що відображає послідовну зміну наступних стадій: розроблення, впровадження, розвиток, зрілість та сталість.

5. Запропоновано методичний підхід щодо оцінювання формування та розвитку системи управління якістю, заснований на комплексному поєднанні двох різних методик: експертного оцінювання – щодо визначення стану формування системи управління якістю; і адаптованої методики Поллі-Кука – для встановлення стадії життєвого циклу системи управління якістю. Застосування даного методичного підходу дозволяє визначити загальний стан системи управління якістю в розрізі її структурних елементів, а також виявити еволюційну стадію її розвитку, з урахуванням якої визначаються основні пріоритетні напрямки подальшого розвитку досліджуваного об'єкта в рамках якісно-нової стадії життєвого циклу.

6. Використовуючи запропонований методичний підхід, визначено загальний стан формування досліджуваних систем управління якістю і виявлено стадії їх еволюційного розвитку. На основі отриманих результатів побудовано дворівневу модель життєвого циклу. Перший рівень даної моделі відображає стан еволюційного розвитку автономних систем управління якістю, а саме: системи управління безпечністю харчових продуктів ПрАТ «Обухівський молокозавод», що відповідає стадії «впровадження» та системи управління якістю ПрАТ «Кагма», яка перебуває на стадії «зрілість». На другому рівні представлено еволюційний розвиток інтегрованих систем управління якістю, зокрема системи управління якістю ПАТ «Яготинський маслозавод», що знадиться на стадії «розвиток» і системи управління якістю та безпечністю харчових продуктів ТОВ «Білоцерківський молочний комбінат», що відповідає стадії «зрілість».

7. Враховуючи стан формування досліджуваних систем управління якістю та стадії їх життєвого циклу, розроблено комплекс заходів щодо удосконалення функціонування кожної із них та забезпечення їх подальшого розвитку в рамках наступної еволюційної стадії життєвого циклу шляхом поліпшення функціонування сукупності структурних елементів, які відстають у розвитку.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У наукових фахових виданнях:

1. Осадчук О. П. Якість продукції як об'єкт управління / О. П. Осадчук // Формування ринкових відносин в Україні: Збірник наукових праць. – 2011. – вип. 4 (119). – С. 144-147 (0,44 д.а.).
2. Осадчук О. П. Безпечність харчової продукції як невід'ємний елемент її якості / О.П. Осадчук // Наукові праці Національного університету харчових технологій. – 2011. – №40. – С. 161-166 (0,49 д.а.).
3. Осадчук О. П. Основні аспекти реалізації сучасних систем управління якістю та безпечністю продукції / О. П. Осадчук // Формування ринкових відносин в Україні: Збірник наукових праць. – 2012. – вип. 5/1 (132). – С. 144-148 (0,52 д.а.).
4. Осадчук О. П. Стан та проблеми якості молочної сировини в Київській області / О. П. Осадчук // Вісник Житомирського державного технологічного університету. – 2012. – № 2 (60). – С. 248-254 (0,94 д.а.).
5. Осадчук О. П. Функціонування системи управління якістю в контексті теорії життєвого циклу / О. П. Осадчук // Формування ринкових відносин в Україні: Збірник наукових праць. – 2015. – вип. 2 (165). – С. 112-116 (0,65 д.а.).
6. Осадчук О. П. Світові тенденції впровадження систем управління якістю відповідно до вимог ISO 9001 / О. П. Осадчук // Наукові праці Національного університету харчових технологій. – 2015. – Том 21, №2. – С. 115-121 (0,41 д.а.).

У наукових періодичних виданнях інших держав та виданнях України, які включено до міжнародних наукометричних баз:

7. Осадчук О. П. Особенности воздействия факторов внешней среды на качество цельномолочной продукции / О. П. Осадчук // Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов. – Курск: 2013. – №8 (86). – С. 5-9 (0,45 д.а.).

У матеріалах та тезах наукових конференцій:

8. Осадчук О. П. Теоретичні і методичні основи формування системи управління якістю / О. П. Осадчук // Програма і матеріали 76-ї наукової конференції молодих учених, аспірантів і студентів [«Наукові здобутки молоді – вирішенню проблем харчування людства у ХХІ столітті»], 12-13 квітня 2010 р. – К.: НУХТ, 2010. – Ч. 1. – С. 91 (0,03 д.а.).
9. Осадчук О. П. Економічна сутність поняття «якість» / О. П. Осадчук // Матеріали VI міжнародної науково-практичної конференції [«Проблеми економіки підприємств в сучасних умовах»], 13-14 травня 2010 р. – К.: НУХТ, 2010. – Ч. 2. – С. 27-28 (0,04 д.а.).
10. Осадчук О. П. Ефективне управління якістю продукції / О. П. Осадчук // Програма і матеріали 77-ї наукової конференції молодих учених, аспірантів і студентів [«Наукові здобутки молоді – вирішенню проблем харчування людства у ХХІ столітті»], 11-12 квітня 2011 р. – К.: НУХТ, 2011. – Ч. 3. – С. 165-166 (0,04 д.а.).
11. Осадчук О. П. Якість та безпечність харчової продукції / О. П. Осадчук

// Матеріали VII міжнародної науково-практичної конференції [«Проблеми економіки підприємств в сучасних умовах»], 19-21 травня 2011 р. – К.: НУХТ, 2011. – С. 273-274 (0,09 д.а.).

12. Осадчук О. П. Сфери інтересів суб'єктів ринку щодо якості харчового продукту / О. П. Осадчук // Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих учених [«Участь молоді у розвитку економіки та суспільства України»], 16-17 лютого 2012 р. – К.: НУХТ, 2012. – С. 138-139 (0,14 д.а.).

13. Осадчук О. П. Впровадження системи НАССР – основа виготовлення якісних та безпечних продуктів харчування / О. П. Осадчук // Програма і матеріали 78-ї наукової конференції молодих учених, аспірантів і студентів [«Наукові здобутки молоді – вирішенню проблем харчування людства у XXI столітті»], 2-3 квітня 2012 р. – К.: НУХТ, 2012. – Ч. 1. – С. 42-43 (0,10 д.а.).

14. Осадчук О. П. Використання основних функцій менеджменту при здійсненні ефективного управління якістю продукції / О. П. Осадчук // Матеріали VI міжвузівської науково-практичної конференції студентів, молодих вчених та спеціалістів [«Сучасний менеджмент: проблеми теорії та практики»], 27 квітня 2012 р. – Кривий Ріг «Діоніс», 2012. – С. 208-209 (0,09 д.а.).

15. Осадчук О. П. Особливість системного підходу в управлінні якістю продукції / О. П. Осадчук // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції [«Проблеми і перспективи інноваційного розвитку економіки України»], 31 травня – 2 червня 2012р. – Дніпропетровськ: Національний гірничий університет, 2012. – Т.1. – С. 64-65 (0,09 д.а.).

16. Осадчук О. П. Основні етапи формування системи управління якістю на підприємствах харчової промисловості / О. П. Осадчук // Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих учених [«Участь молоді у розвитку економіки та суспільства України»], 14-15 березня 2013 р. – К.: НУХТ, 2013. – С. 28-29 (0,14 д.а.).

17. Осадчук О. П. Основні аспекти методичного підходу щодо оцінки ефективності функціонування системи управління якістю / О. П. Осадчук // Матеріали IX-ї міжнародної науково-практичної конференції [«Управління сучасним підприємством»], 25-26 квітня 2013 р. – К.: НУХТ, 2013. – С. 141-142 (0,13 д.а.).

18. Осадчук О. П. Особливості підходів американської та японської шкіл менеджменту щодо управління якістю / О. П. Осадчук // Програма і матеріали 80-ї міжнародної наукової конференції молодих учених, аспірантів і студентів [«Наукові здобутки молоді – вирішенню проблем харчування людства у XXI столітті»], 10-11 квітня 2014 р. – К.: НУХТ, 2014. – Ч. 3. – С. 81-82 (0,12 д.а.).

19. Осадчук О. П. Переваги впровадження системи НАССР / О. П. Осадчук // Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих учених [«Участь молоді у розвитку економіки та суспільства України»], 20-21 березня 2014 р. – К.: НУХТ, 2014. – С. 91-92 (0,12 д.а.).

20. Осадчук О. П. Співставлення європейських та національних вимог щодо якості та безпечності молочної сировини / О. П. Осадчук // Матеріали Х-ї (Ювілейної) міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 130-річчю НУХТ [«Проблеми економіки підприємств в сучасних умовах»], 23-24 травня 2014 р. – К.: НУХТ, 2014. – С. 179-181 (0,16 д.а.).

21. Осадчук О. П. Нормативне визначення сутності поняття «якість» / О. П. Осадчук // Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції [«Підвищення ефективності діяльності підприємств харчової та переробної галузей АПК»], 19-20 листопада 2014 р.: – К.:НУХТ, 2015. – С. 78-80 (0,14 д.а.).

АНОТАЦІЯ

Осадчук О.П. Формування системи управління якістю на підприємствах молочної промисловості. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю: 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Національний університет харчових технологій Міністерства освіти і науки України, Київ, 2015.

Дисертаційна робота присвячена узагальненню теоретичних і методичних положень, розробленню практичних рекомендацій щодо удосконалення формування системи управління якістю на підприємствах молочної промисловості.

Досліджено сутність категорії «якість» на основі визначення її головних аспектів. Застосовуючи системну методологію виокремлено основні структурні елементи системи управління якістю. Досліджено тенденції світового впровадження сучасних систем управління якістю, динаміку поширення найбільш пріоритетних систем управління якістю (ISO 9001, ISO 22000, ISO14001) на вітчизняних підприємствах молокопереробної галузі, виявлено основні причини, що стримують інтеграцію сучасних інструментів управління якістю в практичну діяльність національних підприємств. Розглянуто особливості формування системи управління якістю в контексті теорії життєвого циклу. Запропоновано теоретичний підхід до моделювання життєвого циклу системи управління якістю, що відображає послідовну зміну еволюційних стадій розвитку: розроблення, впровадження, розвиток, зрілість та сталість. Запропоновано методичний підхід щодо оцінювання стану формування та розвитку системи управління якістю, на основі якого визначено стан формування досліджуваних об'єктів та виявлено стадії їх еволюційного розвитку. Відповідно до отриманих результатів, розроблено систему заходів щодо удосконалення формування кожної досліджуваної системи управління якістю та забезпечення її розвитку в довгостроковій перспективі.

Ключові слова: якість, система управління якістю, міжнародні стандарти ISO, елементи системи управління, підприємства молочної промисловості, конкурентні переваги, життєвий цикл системи управління якістю.

АННОТАЦИЯ

Осадчук О.П. Формирование системы управления качеством на предприятиях молочной промышленности. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 - экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Национальный университет пищевых технологий Министерства образования и науки Украины, Киев, 2015.

Диссертация посвящена обобщению теоретических и методических положений, разработке практических рекомендаций по совершенствованию формирования системы управления качеством на предприятиях молочной промышленности.

В диссертации обобщены научные подходы к определению категории «качество», выделены основные аспекты исследуемого понятия, определяющие его социально-экономическую сущность. Рассмотрены и проанализированы основные принципы управления качеством, прописанные в международных стандартах ISO. Определена важность и эффективность их применения на промышленных предприятиях.

Исследование формирования системы управления качеством осуществлялось посредством применения системного и процессного подходов. Используя системную методологию, определены основные составляющие элементы системы управления качеством, которые представлены в виде следующих подсистем: организации, планирования, контроля, мотивации, обучения персонала в области качества, документирования системы управления качеством, оценки состояния функционирования системы управления качеством, корпоративной культуры, отношений с поставщиками, а также производственной подсистемы. За счет применения процессного подхода выявлены и обобщены основные процессы, реализация которых позволяет сформировать и внедрить на предприятии современную систему управления качеством в соответствии с действующими требованиями международных стандартов ISO. Выявлены общие и отличительные черты систем управления качеством ISO 9001:2009, ISO 22000:2007, ISO 14001:2006, как наиболее приоритетных к внедрению на предприятиях пищевой промышленности.

Исследована динамика мирового внедрения современных систем управления качеством на предприятиях в зависимости от их регионального расположения и отраслевой направленности. Определены существенные особенности систем управления качеством и выделены основные конкурентные преимущества, которые способствуют их широкому распространению и применению. Установлено, что внедрение современных систем управления качеством на предприятиях молочной промышленности Украины осуществляется достаточно медленными темпами. Такая ситуация объясняется следующими причинами: значительными финансовыми и трудовыми затратами при внедрении и сертификации систем управления качеством, недостаточной поддержкой и стимулированием со стороны государства; недостаточной

информированностью о преимуществах применения современных систем управления качеством; отсутствием квалифицированных кадров.

Исследование системы управления качеством предложено рассматривать в контексте теории жизненного цикла. На основании анализа многочисленных научных подходов определено, что вопрос эволюционного развития системы управления качеством является достаточно новым и малоисследованным научным направлением. Учитывая это, предложено определение сущности понятия «жизненный цикл системы управления качеством» и разработана его типовая модель.

Предложен методический подход к оценке формирования и развития системы управления качеством, который базируется на комплексном сочетании двух различных методик: методики экспертной оценки и адаптированной методики Полли-Кука. На основании предложенного методического подхода, определено состояние формирования исследуемых систем управления качеством и выявлены стадии их эволюционного развития. На основании полученных результатов разработаны рекомендации и предложения по усовершенствованию формирования каждой исследуемой системы и обеспечения их дальнейшего эволюционного развития путем улучшения функционирования совокупности составляющих элементов, которые отстают в развитии.

Ключевые слова: качество, система управления качеством, международные стандарты ISO, элементы системы управления, предприятия молочной промышленности, конкурентные преимущества, жизненный цикл системы управления качеством.

SUMMARY

Osadchuk O.P. The quality management system in the enterprises of dairy production. – Manuscript.

Dissertation for getting a scientific degree of candidate of economic sciences, by speciality 08.00.04 – economy and enterprises management (by the types of economic activity). – National university of food technologies of the Ministry of education and science of Ukraine, Kyiv, 2015.

The dissertation is devoted to generalization of theoretical and methodical positions, development of practical recommendations in relation to the improvement of quality management system forming on the enterprises of dairy industry production.

The essence of “quality” category is investigated on the basis of determination of its main aspects. The basic structural elements of quality management system are distinguished applying the system methodology. The tendencies of world introduction of modern quality control system by quality are investigated, dynamics of distribution of the most priority quality control system (ISO 9001, ISO 22000, ISO14001) on the domestic enterprises of dairy industry production, principal reasons that restrain integration of modern instruments of quality management in practical activity of national enterprises are deduced. The features of forming quality control system are considered in the context of life cycle theory. Offered approach to the

design of life cycle of quality control system that represents the successive change of the evolutionary stages of development: design, introduction, development, maturity and constancy. Methodical approach is offered in relation to the creation of subsystem of the state evaluation of forming and development of quality control system on the basis of perfection of forming investigated objects is certain and the stages are educed them evolutionary development. In accordance with the got results, the system of measures is worked out in relation to the improvement of every investigated control system forming and providing its development by quality in a long-term prospect.

Keywords: quality, quality system management, international standards ISO, system management elements, enterprises of dairy production, competitive benefits, life cycle of the quality system management.